

verklaring ten gunste van een vreedzame oplossing van geschillen die er voor in de plaats kwam buitengewoon vaag was en het nieuwe permanente hof voor arbitrage nauwelijks over concrete bevoegdheden beschikte, heeft Eyffinger goed beschouwd weinig meer toe te voegen dan de vele fraaiklinkende frasen van diplomaten, volkenrechtsgeleerden en vredesactivisten die de conferentie vergezelden en zijn eigen sfeertekeningen van het/in *de siècle-Dcn* Haag en Scheveningen.

En dan de prijs van dit gedenkboek. Een prijs van f371,- voor een boek dat aan alle idealistische vredesactivisten van toen en nu is opgedragen is bijna een belediging voor de meeste huidige activisten, die volgens Eyffinger de 'International civil society' vormen en aldus de hoop van de mensheid vertegenwoordigen. Voor die vredesactivisten — doorgaans studenten, huisvrouwen en laagbetaalde journalisten — zou een handzame pocket, met flinke coupures in Eyffingers hooggestemde uitlatingen en citaten, beter op zijn plaats zijn geweest. Nu is dit dure, protserige gedenkboek voorbestemd om de koffietafels te sieren van de directe opvolgers van de conferentiegangers van 1899: diplomaten, volkenrechtsgeleerden en een enkele ondernemer met een slecht geweten als de Amerikaanse filantroop Andrew Carnegie indertijd. Misschien een aardig idee voor Shell om een exemplaar van dit prachtboek in de bezoekerslounge van het hoofdkantoor te leggen. Maar wel onder het oog van de bewakingscamera, want je weet het nooit met die wilde jongens en meisjes van Greenpeace.

Is er dan werkelijk niets goeds over dit gedenkboek te zeggen? Zeker wel. Zoals boven al werd aangestipt bevat het boek gedetailleerde beschrijvingen van de onderhandelingen in de verschillende commissies van de conferentie, aardige biografische schetsen van de belangrijkste diplomaten, volkenrechtsgeleerden en vredesactivisten en leuke sfeertekeningen met veel *couleur locale* van Den Haag en Scheveningen anno 1899. Voor elke Nederlandse historicus is het wellicht ook van belang om te weten waarom Den Haag *überhaupt* als conferentieplaats werd uitverkoren. Dat is één van de weinige onderwerpen waarover Eyffinger wel degelijk iets toe te voegen heeft aan Dülffer. De tsaar verkoos Den Haag om een combinatie van negatieve en positieve redenen. Enerzijds vielen andere hoofdsteden van kleine, neutrale landen af, omdat de Zweedse regering bij voorbaat voor de eer bedankte en Zwitserland vanwege de vele uitgeweken anarchisten te gevaarlijk werd geacht. Anderzijds, als voornaamste positieve reden, u raadt het al, omdat Nederland als staatshoofd over een mooie, jonge koningin beschikte, van het huis van Oranje, waarmee de Romanov's in het verleden nauwe dynastieke banden hadden onderhouden. Misschien is dit gedenkboek voor de Nederlandse historicus dus toch een kleine wandeling waard maar eerder naar de bibliotheek dan naar de boekhandel.

M. Kuitenbrouwer

H. E. Veldman, E. van Royen, F. Veraart, *Een machtige schakel in de Nederlandse land- en tuinbouw. De geschiedenis van Cebeco-handelsraad, 1899-1999* (Eindhoven: Stichting historie der techniek, Rotterdam: Cebeco groep, 1999, 256 blz., f50,-, ISBN 90 9012382 2).

In de loop van de negentiende eeuw gingen boeren en tuinders zich meer en meer verenigen in belangenorganisaties om zo sterker te staan tegen fabrikanten en handelaren. Dit leidde omstreeks 1870 tot de oprichting van coöperaties, in Limburg casino's genoemd. Deze belangenorganisaties hielden zich onder andere bezig met het gemeenschappelijk inkopen van meststoffen. Door het gezamenlijk inkopen van grote hoeveelheden meststof konden eisen gesteld worden aan de kwaliteit en prijs. Naast deze aankoopverenigingen ontstonden ook kredietverenigingen.

Eerder in de negentiende eeuw waren de 'maatschappijen van landbouw' ontstaan. Terwijl in de coöperaties de kleine boeren waren georganiseerd, namen aan deze maatschappijen voornamelijk welgestelde burgers en herenboeren deel. De internationale landbouwcrisis aan het eind van de jaren zeventig van de negentiende eeuw leidde er toe dat de overheid nauw ging samenwerken met de maatschappijen van landbouw. Deze samenwerking met de overheid resulteerde in 1891 in de oprichting van het Nederlandsch landbouw-comité.

In 1899 ontstond vanuit het landbouw-comité het initiatief voor de oprichting van 'Het Handelshuis Centraal Bureau (CB)'. Een consortium van handelaren in kali-zouten vormde de aanleiding tot de oprichting van het Centraal Bureau. Het Centraal Bureau hield zich in eerste instantie voornamelijk bezig met de uitvoering van aankopen en de regeling van het transport van meststoffen voor de aangesloten lid-coöperaties. Later ontstonden er ook activiteiten in de graanhandel en in de productie van mengvoeders. Na de Tweede Wereldoorlog was het handelshuis (begin jaren zestig wordt de naam gewijzigd in Cebeco) actief op alle mogelijke gebieden verbonden met de landbouw.

Het brede scala aan activiteiten waaraan Cebeco in de honderd jaar van haar bestaan heeft deelgenomen en nog steeds deelneemt, heeft de schrijvers van dit gedenboek voor een moeilijke opgave geplaatst. Desondanks zijn de auteurs er goed in geslaagd een overzichtelijk boek samen te stellen. Nadat in het eerste hoofdstuk het ontstaan van het Centraal bureau en de ontwikkeling van de organisatie tot ongeveer 1930 wordt besproken, komt de verdere ontwikkeling van het Centraal bureau in de uiteindelijke Cebeco-groep in de overige vijf hoofdstukken op thematische wijze aan de orde. Zo worden achtereenvolgens de graanhandel en mengvoeders, de plantenveredeling, de ontmenging en de intensivering van het boerenbedrijf en de afzet van landbouwproducten besproken. In het laatste hoofdstuk worden algemene ontwikkelingen in de landbouw (mestproblematiek, superheffing, GATT) in de afgelopen twintig jaar behandeld. Bovendien wordt ingegaan op de huidige structuur van Cebeco en de koers voor de toekomst.

Deze thematische aanpak heeft wel tot gevolg dat, om het verhaal begrijpelijk te houden, bepaalde ontwikkelingen in de organisatie in een volgend hoofdstuk worden herhaald. De auteurs hebben kans gezien om op een natuurlijke manier de algemene ontwikkelingen in de Nederlandse landbouw en de afzetmarkt te verweven in hun verhaal over Cebeco als belangenbehartiger van de lid-coöperaties van boeren en tuinders. Veel kwesties worden uitgebreid besproken zoals bijvoorbeeld het succesverhaal van de patates frites. De voorgesneden en gebakken frites waren een goede oplossing om van de overschotten af te komen en een goede prijs voor de aardappelen te krijgen. Cebeco participeert in dit soort initiatieven. Zeer gespecialiseerde onderwerpen (zoals genetische modificatie) worden in aparte kaders behandeld zodat het verhaal hierdoor niet al te zeer onderbroken wordt. De auteurs hebben naast literatuur, gebruik gemaakt van het archief van de Cebeco-groep en van tijdschriften uitgegeven door de Cebeco-groep. Het boek is verder voorzien van een afzonderlijke index op personen, organisaties, bedrijven, zaken en op plaatsnamen.

B. C. Meijerman

M. Bakker, e. a., ed., *Amsterdam in de tweede Gouden Eeuw* (Bussum: Uitgeverij Thoth, Amsterdam: Genootschap Amstelodamum, 2000, 439 blz., f75,-, ISBN 90 6868 245 8).

De klassieke verlichtingsdenkers van de achttiende eeuw waren ervan overtuigd dat er in de

op landbouw
1991-01-01